

»DANMARKS SOCIALISTISKE PARTI« - et forsøg

Af Ole Stender-Petersen

Der var uro på arbejdspladserne i de januardage 1957. Løbesedler opfordrede direkte til dannelse af et nyt socialistisk parti før det forestående valg, hvor arbejderne ifølge de aktivistiske kredses mening måtte manifestere sig i opposition både til Socialdemokratiet (Sd) og DKP.¹

I de forudgående uger havde Ungarn-begivenhederne vakt uro i DKP. I december havde den 62-årige togfører Anders Storgaard, der repræsenterede DKP i Esbjerg byråd, taget afstand fra SUs politik og udmeldt sig af DKP, mens han fortsat blev siddende i byrådet.²

Under de ivrige diskussioner i jan. 1957 blev der på et møde 30. januar i Kvindernes Bygning af oppositionelle medlemmer af DKP rejst kritik af DKP, bl.a. af dens deltagelse i samlings-regeringen (»befrielsesregeringen«) i 1945, hvorved det var kommet til at optræde som »borgerskabets sikkerspise skødehunde for at få nogle taburetter«, som en taler udtrykte sig, ligesom hele talen om en fredelig overgang til socialismen blev kritiseret, fordi kapitalen formentlig ikke vil rette sig efter et folketingsflertal. Ib Hetmar Petersen gav oplysninger på nævnte møde om en forestående ny partidannelse med A. Storgaard som den ledende kraft.³ Hetmar Petersen var en af de mange, der ikke kunne finde sig »til rette« i et af de store, etablerede partier. Han havde været medlem af Dansk Samling, derpå »generalsekretær« for »Danmarks republikanske nationalforening«, dannet 14.2.1956 med indførelse af »en verdslig og demokratisk republik« på programmet,⁴ ligesom han virkede for en sammenslutning af to bevægelser, »De socialistiske arbejdsgrupper« og »De frie demokrater«,⁵ der var aktive med agitation på arbejdspladserne.

Det var Hetmar Petersen, der blev formand for den på et møde d. 10. februar dannede »Sammenslutningen af 10. februar til dannelse af Danmarks socialistiske Parti (Venstresocialisterne)«. Der verserede i disse dage rygter om, at kredsen om Hetmar Petersen havde kontaktet Erhard Jacobsen for at få ham til at anmelde det ny parti i Folketinget, så man selv slap for at indsamle de fordrede 10.000 underskrifter. Erhard Jacobsen betegnede det selv som »en fuldkommen vanvittig tanke!«, hvilket lyder sandsynligt. Rigtigt var det derimod, at den ny gruppering kontaktede den såkaldte Moltved-gruppe, der bestod af kommunister, der fra 1950 var blevet ekskluderet, fordi de havde en opfattelse, der må siges at ligge til venstre for DKP-ledelsens, og allerede i 1953 havde rettet en lignende kritik mod DKPs politik omkring befrielsen⁷ som den, der blev fremsat på mødet d. 30. januar fra anden side. Der var en ret markant forskel mellem Hetmar-grupperingen og »Moltved-gruppen«, førstnævnte var næppe marxistisk, i hvert fald »reformistisk«, sidst-

nævnte marxistisk-leninistisk (men ikke - endnu - trotskijstisk).⁸ For læge Georg Moltved havde et samarbejde med Hetmar-grupperingen ingen interesse.⁹ Han ønskede at holde sig afventende overfor en ny partidannelse, der var præget af så stærke indre brydninger, hvortil skal være stødt et modsætningsforhold til en af lederne, tidligere DKP-rejsesekretær Knud Pedersen, der gik helt tilbage til modstandsbevægelsens tid.¹⁰ Siden, da DSP var blevet fastere konsolideret, kom der dog et vist samarbejde i stand med »Moltved-gruppen«.

I. Det ny parti

På mødet d. 10. februar var der blevet valgt en bestyrelse, der fra begyndelsen prægedes af stærke brydninger. D. 17. og 18. februar kom det til et åbent opgør.¹ A. Storgaard følte sig foranlediget til offentligt at advare mod Ib Hetmar Petersen, hvis gruppe til gengæld d. 27. februar vedtog at fortsætte den iværksatte underskriftindsamling, så det ny parti med 10.000 underskrifter kunne opstille til folketingsvalget 14. maj.² På en generalforsamling dagen efter besluttede gruppen om Storgaard derimod at undlade at opstille ved valget under henvisning til, at den ikke ønskede at medvirke til »spild af arbejderstemmer« (ministeriet H.C. Hansen havde siden efteråret oplevet skærpet opposition fra de borgerlige partiers side), ligesom det blev besluttet at afbryde forbindelsen med Hetmar-gruppen, der blev anklaget for at have »forsøgt at tilrane sig herredømmet over det nye parti ved at spille tidligere kommunister ud mod tidligere socialdemokrater under påberåbelse af infiltration fra det kommunistiske partis side«.³ Forud for denne generalforsamling var det lykkedes Storgaard at vinde fire af den oprindelige bestyrelsens otte medlemmer for sig.⁴

Der var nu to partigrupperinger med navn af DSP. Det varede ikke længe. Hetmar-partiet udsendte den i øvrigt ikke uefne rotaprinttrykte 4-sidede ugeavis »Venstre-socialisten«, der bl.a. anklagede modparten for kommunistisk infiltration. Den gik snart ind.⁵ Alene Storgaards parti var tilbage og udsendte regelmæssigt et duplikeret månedsblad for medlemmerne.⁶

DSP vakte straks en hel del interesse. Gallup Instituttet foranstaltede et rundspørge. På spørgsmålet, om et nyt socialistparti havde sin berettigelse i dansk politik, svarede 17% ja, 41% nej, mens 42% svarede ved ikke. Overraskende var det, at DKP-medlemmerne blandt de adsprugte havde den højeste ja-procent (40).⁷ I sin to-årige historie kunne DSP i øvrigt glæde sig over en vis, behersket interesse i den »borgerlige« presse, mens socialdemokratiske publikationer først søgte at fremstille det ny parti som de borgerlige partiers hjælper, siden - specielt efter at det viste sig, at det ikke opstillede ved folketingsvalget 1957 - at bagatellisere det. DKP-pressen nærmest fortav det.

Nok så meget som Ungarn var det DKPs - i mindre grad Socialdemokratiets - rigide partidisciplin, der vakte utilfredshed blandt oppositionelle kommunister/socialdemokrater.⁸ Som noget særligt blev det netop derfor af DSP fremhævet, at partidemokratiet var sikret i det,⁹ og fra begyndelsen foretog det forholdsregler til at sikre det. Det ny parti byggede på lokale partiforeninger, dannede på basis af

geografisk område, fag, arbejdsplads eller særligt område og udstyrede med størst mulig selvstændighed.¹⁰ Pr. 1. maj var der dannet partiforeninger i Esbjerg (A. Storgaard formand), i Kolding (formand skoleinspektør Louis Lomholdt), i København og Roskilde, snart kom der også en partiforening i Hornbæk.¹¹

Selve DSPs love skulle sikre medlemsdemokratiet. Et lovforslag fremgik af drøftelser på generalforsamling 2. april, og det tillod udtrykkelig (i §7) fraktioner,¹² noget, der var ukendt i hvert fald i DKP. Et vidtgående partidemokrati, der ikke siden er overgået i noget socialistparti herhjemme, sikredes i DSPs love.¹³

Det særegne ved DSPs opbygning - bortset fra bestemmelser om årligt delegeretmøde (kongres), hovedbestyrelse (HB) og formand - var bestemmelserne om speciel urafstemning. HB valgtes ikke på kongres, men - for to år - ved hemmelig og skriftlig urafstemning blandt alle partimedlemmer efter den andræske forholdstalsvalgmåde (§ 18 (17)). Også formandsvalget - for et år - afgjordes ved urafstemning efter kvalitetsmetode (§ 22 (21)). Videre kunne 1/5 af DSPs medlemmer »til enhver tid« kræve lov- og programbestemmelser og HB- eller delegeretmødebeslutninger prøvet ved urafstemning, ja, 1/5 af medlemmerne kunne også »til enhver tid« kræve hele HB sat på valg, nyt formandsvalg, urafstemning om udskiftning af partimedlemmer, der varetog betroede partihverv, og lov- eller programændringer skulle altid ud til urafstemning (§32). Disse bestemmelser tog speciel sigte på at sikre mindretalsrepræsentation i HB. Det afhang dog nok så meget af partimedlemmernes vilje, at partidemokratiet ikke blev et dødt bogstav, men en levende realitet, og sekretæren Kn. Pedersen betonedede siden,¹⁴ da lovforslaget sendtes til urafstemning, at »Enigheden i vort parti må aldrig blive en falsk enighed tilvejebragt ved kæft-trit-og-retning-systemet, og vort partis styrke skal ikke bestå i stærke mænds« formynderskab, men i en vågen medlemsskares interesserede medleven i partiets virksomhed«.

Pr. 13. august 1957 havde partiet 182 medlemmer, heraf 78 i Esbjerg, 41 i Kolding og 39 i København. Hvad den sociologiske sammensætning angår, var langt den overvejende del arbejdere, 116 af de 182 medlemmer stod også i en fagforening, deraf 54 i Dansk Arbejdsmands Forbund, 13 medlemmer havde faglige tillidshverv. Der var da 10 studerende og 32 husmødre i DSP. Af medlemmerne var 45 kvinder og 137 mænd.¹⁵

II. Ideologisk »magtkamp«

Allerede fra sin start oplevede DSP skarpe indre brydninger, ja, reelle politiske magtkampe. Hertil stødte nok så interessante ideologiske (og mere »fredelige«) brydninger. Det kunne slet ikke være anderledes, da DSP samlede personer af vidt forskellig observans, der kun havde »socialismen«, der er et flydende begreb, fælles. Fra begyndelsen stredes moderate med mere radikale, marxister med reformister, og en taknemmelig tribune havde alle i det dupliserede, månedlige »Medlemsblad«. DSPs politik blev netop udformet på basis af diskussion. Der hævdede sig røster mod den reformistiske strømning i DSP.¹

Den direkte anledning var udkast til en politisk udtalelse, 12. marts udsendt af

sekretariatet (Kn. Pedersen, Mette Bryld og Knud Jacobsen) til diskussion blandt medlemmerne.² Deri blev de gamle partier vel kritiseret, men udkastet måtte naturligt medføre en reaktion fra mere stringente socialister/marxister. En deltager, der allerede forud for DSPs start havde udarbejdet en meget kritisk analyse af det sovjetiske statsbureaukrati,³ kaldte udkastet »ganske forbandet reformistisk« og anbefalede allerede under kapitalismen at søge at arbejde for og indføre »visse elementer af socialistisk moral«; »Sovjet, Ungarn, Polen osv. har vist, at det er noget man saftsusemig skal gøre, hvis proletarietets diktatur ikke skal ende i partiets, kollektivets, »vor elskede leders« eller andre mindre grupper og personers diktatur.«⁴ Denne opfattelse blev af den dengang ledende DSP-teoretiker Jørgen Mortensen karakteriseret som »selv reformistisk«, da »moral altid er noget, der er bestemt af samfundsforholdene, ... [der] må ændres, før man kan gøre sig håb om nogen ændret moral.«⁵ En anden kritiker forelagde et detaljeret ændringsforslag til udtalelsen,⁶ og sekretariatet viste sig lydhor overfor hans forslag. 1. juni forelå da en omredigeret udtalelse,⁷ der var blevet radikaliseret i forhold til marts-forslaget. Fortalen var vel den samme, men i overensstemmelse med nævnte kritikers forslag fordredes i pkt. 1 18 års valgret og ophævelse af spærreregler for mindre partier, i pkt. 2, at kirke og stat blev skilt, derimod blev kravet om republik og afskaffelse af den tvungne værnepligt (kritikeren var militærmægter) ikke efterkommet, i pkt. 3 anbefalede alene bekæmpelse af enhver bloddannelse, Danmark ud af NATO, et »genforenet, neutralt Europa«, omfattende både Øst- og Vesteuropa samt en isoleret dansk nedrustning. Ej heller kritikerens mere vidtgående socialistiske krav, fx. at al udbytning gjordes strafbar, at jorden blev socialiseret (udtalelsen har alene støtte til andelsbevægelsen), nationalisering af bankvæsen og storindustri styret af arbejdsråd (udtalelsen har alene nogle ord om »arbejderudvalg med ret til at deltage i produktionsplanlægning og regnskabsopstilling«) eller ligeløn blev efterkommet. Dog går udtalelsen i pkt. 4 med nyt krav om »socialisering af storindustri, bank- og forsikringsvæsen« videre end kritikeren selv, der dog havde villet give nationaliserede en vis erstatning. Som kritikeren krævede DSP i sin udtalelse grundlovssikret ret til arbejde. Også nogle af hans enkeltfordringer fandt optagelse. Den ny udtalelse (men ikke Breums forslag) havde også krav om fuld grundskyld, værnen om dansk kultur og øget statsstøtte til kulturelle formål.

At DSPs programudvalg på syv medlemmer, bl.a. med ovennævnte »moralist« og »a-moralist« som medlem,⁸ i det store og hele indtog en reformistisk position, fremgik af, at det ligeledes d. 1. juni udsendte den britiske økonom G.D. H. Coles artikel »Hvad sker der med kapitalismen?« i så temmelig stort et duplikeret oplag - dog blot som et debatoplæg, tilføjede udvalget ligesom beroligende. Foruden atter »moralisten«⁹ tog en marxist af den ældre skole¹⁰ til orde. Den sidste anfægtede Coles yndlingstese, at kapitalismen synes at kunne overvinde sine vanskeligheder. Cole fortav dog ikke arbejdernes egen kamps betydning og var endog helt Herbert Marcuse'sk inde på fagforeningernes rolle i det etablerede system og arbejdernes hele konserverende, ja, »reaktionære« rolle som en slags »halvborgerlige deltagere i den kapitalistiske udbytningsproces«, fra dem var ingen revolution at vente. Ovennævnte marxist søgte at påvise Coles slægtskab med revisionismens grand old

man Bernstein. Ligesom sidst i 1930'erne var baggrunden for den tilsyneladende velstand kæmperustninger, hvortil kom udbytning af koloniale lande. Og arbejdsløshed var der jo stadig, præciserede han, men indrømmede dog Cole, at Marx ikke havde forudset fx. fagforeningernes samfundsbevarende rolle. Men: »foran os er stadig katastrofen«.

I tilslutning hertil betvivlede et andet DSP-medlem »muligheden for en fredelig overgang til socialismen«, der endnu ikke var set, en tese, der imidlertid - paradoksalt nok i modsætning til tiden endog kort efter Stalins død - nu var så levende som nogensinde både i SUKP og DKP (mens Kinas KP allerede i 1957 så småt begyndte at stille sig kritisk overfor tesen om fredelig overgang - dog endnu ikke officielt).¹² Endnu et par medlemmer gav på linje med den refererede kritik deres besyv med, således advarede én mod at forvente for store resultater af en valgdeltagelse fra DSPs side.¹³

En sejr kunne DSPs marxistiske fløj notere med afholdelsen af et fællesmøde i Københavnsafdelingen med »Moltved-gruppen« 18.11.1957 i Folkets Hus i Rømersgade, hvor Moltved og en DSP'er indledte en debat om mulighederne for socialismen i Danmark.¹⁴

III. Kommunevalget 4.3.1958

Der var udskrevet valg til de kommunale råd til d. 4. marts. I overensstemmelse med beslutning af 28.2.1957 var der d. 20.9.1957 afsluttet HB-valg ved urafstemning i DSP.¹ Den ny HB bestod af Lomholdt, der i ca. 10 år havde repræsenteret Sd i byrådet i Fredericia² og nu blev formand for DSP, fisker Runo Jensen, Esbjerg, arbejderne P.N. Pedersen og Otto Poulsen (sekretær), Poul Breum, Anders Storgaard (kasserer) og malersvend Kaj Larsen, Hornbæk. På et HBMøde besluttede partiet at opstille ved de kommende valg.³

Med iver gik DSP ind i valgkampen. I sin agitation slog det bl.a. på, at Sd »gang på gang stemmer sammen med venstre i økonomiske forhold«⁴ (det var under »trekantregeringen« fremgået af valget 1957). I februar 1958 kunne DSP hævde, at valgforberedelserne allerede havde givet det »et skub fremad. Der er opstillet kandidater i flere byer end ventet«. I Esbjerg var opstillet hele 15 kandidater (med Storgaard i spidsen), og der blev udsendt et righoldigt valgmateriale. I Kolding opstillede partiet fem kandidater (bl.a. Lomholdt). I Århus og Fredericia var der dannet ny partiforeninger, og der blev opstillet tre kandidater i hver. Også i Helsingør var der dannet en partiforening, og her opstilledes tre kandidater for DSP. I Gladsaxe var opstillet tre bl.a. Kn. O. Bendtsen og Tove Jensen, og Roskilde partiforening havde opstillet Otto Poulsen og fru Ruth Jacobsen, »... desuden har vi haft kontakt med nogle tidligere socialdemokrater, på Bornholm, som for fire år siden brød med partiet og selv opstillede og fik en mand valgt. De ønsker at støtte partiet. Ligeledes fra Møen, hvor en kreds af utilfredse arbejdere vil opstille. Der har desuden været afholdt mange møder«.⁵

Ivrigt var agitationen også i København. Her opstilledes typograf Thorv. Jensen, medlem af Københavns partibestyrelse, arbejderen Kaj Andersen, medlem af

og kasserer i DSPs første HB arbejderen E. Munch Nielsen og cand.mag. Poul Moth,⁶ der havde en lang virksomhed bag sig som politisk skribent, således havde han i 1941 udsendt »nasjonalist eller verdensborger?«, et kampskrift mod nationalismen i hel Frederik Dreier'sk ånd,⁷ og fra 1947, og i hvert fald fem år frem udsendte han »det ny arbejderblad«, et trotskijstisk organ.

DSP fik ved kommunevalget bogstavbetegnelsen J. Liste J fik i København noget over 3.109 stemmer eller 0,9% af stemmerne mod De Uafhængiges 0,5, RFs 2,3 (1,8)⁸ og DKPs 9,1 (10,7%). Over hele landet fik liste J 6.067 stemmer eller 0,3% mod RFs 2,4 (5,3 - 2,2%),⁹ DKP 3 (4,3 - 4,4) og Uafhængige 1,2 (2,7 - 0,2%).¹⁰ Af de afgivne bystemmer fik DSP 0,5%.¹¹

Hvor hentede DSP nu sine stemmer fra? Af procenten for Sds tilbagegang siden 1954 (1,9%) og for DKPs (1,4%)¹² er det naturligt at slutte, at DSP opsugede en vis del af denne tilbagegang. (RVs og RFs lille tilbagegang svarede til KFs fremgang).

Selv om resultatet vel næppe helt svarede til HBs forventninger, havde DSP i Esbjerg fået indvalgt Storgaard, i Helsingør maskinarbejder Bernhard Paulsen.¹³ I København manglede Poul Moth kun få stemmer i at komme ind i borgerrepræsentationen.¹⁴

IV. Den aktive københavnske partiforening og ny brydninger

DSPs partiforening for København blev stiftet 26.4.1957 med en bestyrelse bestående af maskinarbejderne Knud O. Bendtsen og John Israelsen, stud.mag.erne Poul Breum, Toni Madsen og Kuno Malinowski samt stud.polit. Jørgen Mortensen. Bestyrelsen konstituerede sig med et sekretariat: Bendtsen, Breum og Toni Madsen.¹ På generalforsamling d. 9.8. 1957 fik foreningen en ny bestyrelse. Nye var Mette Bryld, Rasmus Jakobsen, Kaj Andersen og Willy Storgaard (kasserer). Bendtsen var atter med og blev formand, Breum og Mortensen atter medlemmer.²

Partiforeningen voksede støt og sikkert fra oprindeligt 30 medlemmer til 50 lige før valget for i maj 1958 at tælle 75 medlemmer.³ Imidlertid gennemrystedes foreningen af svare fraktionskampe. Der havde dannet sig en revolutionær fløj af »gamle trotskijster« som Moth, Gunner Jensen, Preben Kinch og Åge Kjelsø, hvortil kom Poul Møller, der havde været med fra DSPS start. Heroverfor stod en mere moderat fløj, der dog synes mere »udflydende«, men i hvert fald Jørgen Mortensen må have tilhørt den. I foråret 1958 holdt den revolutionære fløj flere fraktionsmøder. Den befrygtede, at DSP helt skulle blive behersket af reformisterne, så meget mere som den store Esbjerg-afdeling, der talte over halvdelen af DSPs medlemmer, lå så temmelig langt ad højre til efter den radikale fraktions mening; den besluttede på sine fraktionsmøder at erobre Københavnsbestyrelsen på generalforsamlingen d. 23. april.⁴ Bestyrelsesvalget blev virkelig en (tilsyneladende) sejr for denne fraktion. I stedet for Jørgen Mortensen og W. Storgaard blev Poul Moth indvalgt (blev sekretær), hans nære medarbejder Preben Kinch blev suppleant. Formand blev på forslag af Poul Møller, der selv blev kasserer, Kai Westerberg.⁵ Denne havde været vicesekretær i »Danmarks republikanske nationalforenings«⁶ og som Hetmar-tilhænger redaktør af »Venstre-socialisten«, men havde dog siden taget en

vis afstand fra Hetmar.⁷ Den ny Københavnsbestyrelse overtog fra den gamle Mette Bryld, Rs. Jakobsen og Kaj Andersen, og også Breum var med på ny.⁸ Generalforsamlingen blev opfattet som en sejr for den radikale fraktion, der nu syntes at have flertal i bestyrelsen, selv om det nu, bagefter, indrømmes at denne fraktion gik »for drastisk« og »uklogt« til værks.⁹

Københavnsafdelingen gik på denne tid yderligere frem. Kn. O. Bendtsen var blevet formand for en helt ny partiforening i Gladsaxe med ti medlemmer, en anden partiforening var »Kommunale lønarbejdere« med 34 medlemmer. Desuden stod gruppen »De socialistiske demokrater« i kontakt med den københavnske partiforening.¹⁰ Efter 9. maj svulmede denne op til ikke færre end 87 medlemmer. Blandt de nyindmeldte var Preben Wolstrup, Svend Hansen og Peter Hartvig.¹¹

Mens *Preben Kinch* vil opfatte¹² det nu forestående som den slagne moderate fraktions modatak, opfatter *Mette Bryld* det hele¹³ som et opgør med et formentligt »infiltrations- og kupforsøg... fra ekstremt højreorienterede, for ikke at sige ny-nazistiske, kræfter«. Kinch opfatter naturligt M. Bryld som »reformist« (hvad hun dog ikke oprindeligt skal have været), og hun fik da også følgeskab af så temmelig radikale folk som Kjelsø og Breum.¹² Overhovedet er det svært at se, hvor de ægte reformister var i denne strid.

Hvorom alting er så var det gruppen om M. Bryld, der fik ekskluderet Peter Hartvig, hans kammerat, det »gamle« DSP-medlem Erik Johnsen, Poul Møller og Wolstrup med et knebent flertal.¹⁴

Siden foråret havde M. Bryld kendt Hartvig som stærk højreorienteret, en overgang havde han været medlem af KU og Uafhængig Ungdom.¹⁵ Trådene var ikke lette at udrede. Ved at studere højreorienterede blade på Det kgl. Bibliotek kom M. Bryld og Kjelsø til det resultat, at P. Møller havde været med i den nationalistiske »Atterdagsbevægelse« og haft tilknytning til kredsen om Jon Galsters blad »9. April«, der angreb gamle politikere og gjorde meget ud af »Rostock-mødet«. Begge fraktioner var enige om, at Erik Johnsen bevidst skulle have introduceret Hartvig, og at han skulle ekskluderes.¹² Men den virkelige »bagmand« var efter M. Brylds mening i dag - og vistnok også dengang - Poul Møller. Hun støttedes af Rs. Jakobsen, Kjelsø og Breum.¹²

Selv erindrer jeg, hvor disse interne partistridigheder foruroligede mig.¹⁵ På to ekstraordinære generalforsamlinger i Folkets Hus, fortsat i Guldberggade 7 hagede beskyldninger og modbeskyldninger ned over forsamlingen. Poul Møller skulle være løbet med kassen, Mette Brylds fraktion skulle være de ægte fascister, hød det. På den første ekstraordinære generalforsamling d. 18 juni vedtoges, at hele bestyrelsen skulle trække sig tilbage, der stilledes mistillidsvotum til P. Møller og Westerberg, kun det til Møller vedtoges. På den næste, d. 27. juni, blev der valgt en hel ny bestyrelse, bestående af telefonmontør Keld Jarlborg (formand), Kjelsø, M. Bryld, Preben Kinch, Poul Moth og Arne Herløv Petersen. Palle Juul Holm og Thomas Berg valgtes til suppleanter.¹⁶

Også denne bestyrelse var stærkt venstreorienteret. Den fremgik efter et faktisk forlig mellem de to fløje, efter at den radikale fraktion havde lidt et faktisk nederlag på generalforsamlingerne.

Allerede ved valgtime havde Københavns partibestrelse ved et udvalg, hvori Moth og Breum var ledende medlemmer, fuldendt et programudkast for DSP, der blev udsendt til diskussion blandt medlemmerne og drøftedes på møder.¹⁷ Det har speciel interesse, fordi det er trotskijstisk inspireret. Kritikerens Breums krav fra marts 1957 havde udtrykkelig fundet optagelse, det gjaldt også de fleste af hans dagskrav.

Efter en historisk indledning med kritik af socialdemokraternes og stalinister-nes fejlbegreb og omtale af den »anarkistiske« kapitalisme følger hovedpartiet om socialismen og »vores mål«. Socialismen defineres som fællesje af produktionsmidlerne i et socialistisk verdenssamfund. Også bankvirksomheder og jorden skal socialiseres, dog således at andelsdriften - åbenbart under indtryk af den ny kurs i Polen¹⁸ - hævdedes at ville sejre ad frivillig vej. Vigtigt var det faglige afsnit, hvor der blev krævet arbejderråd (tillidsmandsudvalg), ikke den tidligere udtalelses moderate samarbejdsudvalg med udvidede beføjelser. DSP erklærede at stå for uafhængighed af magtblokkene, for international afrustning og afskaffelse af spærrereglerne for mindre partier og kirkes adskillelse fra staten. Målet var vel »det socialistiske demokrati«, men udvalget opererede med et »socialistisk folketing«, hvor der også måtte være plads for ikke-socialistiske partier, der alene virkede med parlamentariske midler. Moth foranledigede selv et oprindeligt forslag om, at et af arbejderrådene valgt »arbejderting« skulle have alle vigtige forslag forelagt og i tilfælde af uenighed med Folketinget have afgørelsen, strøget. Videre krævedes socialisering også af de liberale erhverv, kvindernes ligeret, ligeløn, frivilligt moderskab og en friere skole. Det var meningen, at alt dette, socialismen, skulle realiseres via proletarietets diktatur, som man opfattede som et arbejderrådsstyre à la det polske og ungarske i 1956 (under »foråret« og opstanden). Som Khrustjov var man inde på to muligheder en fredelig og en voldelig. I U-landene regnedes med den sidste, men også i Vesteuropa måtte der regnes med »store og voldsomme kampe«, hed det lidet koncist.

Dette forslag blev med andre partiforeningers samarbejdet af DSP's programudvalg på et møde i Fredericia d. 8 juni til et helt nyt forslag.¹⁹ Heri berørtes end ikke, hvorledes man tænkte sig de opstillede goder realiseret. Disse svarer i det store og hele til Mothforslagets, dog savnes i pkt. »1. Forfatning« det »socialistiske folketing«. Nyt i forhold til Mothudkastets økonomiske afsnit (pkt. 1) er punkt 2. om, at produktionen skal planlægges i store linjer af et meget repræsentativt udvalg. Blandt de dagsaktuelle krav er optaget nogle af det københavnske udkasts, fx. det faglige afsnit, hvor »bedriftsråd« med udvidede beføjelser skulle afløse samarbejdsudvalgene, nye er kravene om grundlovssikret ret til arbejde og fuld grundskyld.

Dette udkast vedtoges ved en urafstemning med 229 ja-stemmer og 8 nej-stemmer. Desuden skulle der stemmes om to formuleringer af et særligt pkt. 9 om kirke og stat, hvorom der var uenighed i udvalget: a) kirken skilles fra staten, menighederne sørger selv for præster, kirker etc., b) adskillelse af kirke og stat, trosfrihed for alle. b) vedtoges med 168 stemmer mod a), der fik 53.²⁰

Udtryk for den københavnske partiforenings aktivitet var to trykte løbesedler »Til medlemmer af Danmarks kommunistiske parti«²¹ og »Til Københavnske Arbejdere«,²² der uddeltes ved hus- og arbejdspladsagitation. Deri blev det betonet, at »DSP er et revolutionært parti. Vil kapitalen ikke bøje sig for den brede befolkningens krav om at lade arbejderne overtage deres retmæssige ejendom, da må den tvinges dertil«. Sidstnævnte løbeseddel var et initiativ udgået fra den på en generalforsamling d. 21. oktober valgte ny bestyrelse, der atter talte Jarlborg (formand), Breum (næstformand), Kinch (kasserer) og Moth (sekretær), mens ny medlemmer var Kjeld R. Møller, Harry Jensen og Johs. Larsen, der tilhørte »Moltvedgruppen«. ²³ Denne bestyrelse fik på en generalforsamling 17. december til opgave »at lette overgangen til Socialistisk folkeparti«. ²⁴

Selv om den københavnske partiforening var yderst aktiv med møder og agitation, var det ikke den, der stod bag det vigtige skridt, udgivelsen fra 1.9. 1958 af det trykte månedsblad »Socialisten« var. ²⁵ Ansvarshavende redaktør for 1. nummer var Otto Poulsen, Roskilde, derefter Bernh. Paulsen, Helsingør, det redigeredes af et udvalg med Kn. O. Bendtsen i spidsen. Bladet bragte kommentarer til begivenheder i ind- og udland, specielt lejernes interesser lå det på sinde. Det var præget af en ret moderat linje.

D. 21. november stiftedes i København en ny partiafdeling, »Unge Socialister«, ungdomsafdelingen. Initiativet udgik fra »Venstre-Socialistisk Ungdom« (VsU), der blev grundet 25.2. 1957 (som afløser af det 11 dage i forvejen grundede »Danmarks Social-Marxistiske Parti«, hovedsagelig bestående af studerende) og oprindelig havde tilknytning til Hetmar-gruppen. VsU fik efterhånden ca. 50 medlemmer og var 10.7. 1957 trådt i forb. m. DSP. 22.1.1958 havde VsU omdannet sig til en studiekreds i tilknytning til DSP, og en livlig mødeaktivitet på et ret højt niveau prægede dens virke. ²⁶

Oprettelsen af en særlig DSP-ungdomsafdeling var blot konsekvensen af et snævert samarbejde med DSP, der i øvrigt også nu havde fast etablerede afdelinger i Århus med læge Poul Schleisner som formand, i Tikjøb med malersvend Kai Larsen som formand og i Ålborg. ²⁷

V. Opløsningen af DSP

Alt imens uddybedes krisen i DKP. 19. oktober var Aksel Larsen blevet afsat som folketingsgruppens ordfører. Kai Moltke, der støttede ham, men hidtil havde stået for en ret så hård kurs overfor alskens »frafaldne« og »overløbere«, hvilket også kunne komme til udtryk - ikke uden munterhed - på offentlige møder, blev suspenderet. ¹ DKPs 20. kongres 31. okt.-2. novbr. betegnede et opgør med Larsen-folkene, Moltke blev nu ekskluderet, mens Larsen i en længere tale på kongressen forsvarede sit standpunkt. En nyvalgt centralkomité, hvoraf han ikke engang var medlem, valgte i stedet for ham den ret ukendte Knud Jespersen, medlem af Ålborg byråd, til formand. Det hindrede dog ikke sympatidemonstrationer for Aksel Larsen på kongressen. ² Vel fortjente kadrer udtrådte af DKP, andre blev ekskluderet. I Gladsaxe og Sundby fx. formerede de »socialistiske foreninger«. ³

Aksel Larsens eksklusion af DKP 15. novbr.⁴ og »spaltningen« af DKP⁵ lå bag opståen af et nyt parti, »Socialistisk Folkeparti«. DSPs Københavnsledelse erklærede sig i en løbeseddel rede til at samarbejde med et sådant nyt parti.⁶ På et sonderende møde 22. november stillede Aksel Larsen sig dog ret afvisende overfor en føler fra DSP, formidlet af Holger Vivike.⁷ Dette afskrækkede dog ikke DSPs HB mere, end at den på sit møde 22.-23. november, da meddelelsen om dannelsen af SF indløb, vedtog en udtalelse om »nødvendigheden af en socialistisk samling om et bredt, men konsekvent marxistisk parti«, en forudsætning for en slig samling var dog »anerkendelsen af et virkeligt partidemokrati«. DSPs HB-møde opfordrede ledelsen af SF »til en fordomsfri drøftelse med oprettelsen af et socialistisk enhedsparti som mål« og tilbød SF-ledelsen spalteplass i »Socialisten«. Alligevel kom der kritiske røster til orde på HB-mødet. Uden at det blev offentligheden bekendt, beklagede HB det uheldige i, at Aksel Larsen og fæller ikke forud havde kontaktet DSP endsige givet meddelelse om den forestående partidannelse.⁹

Dette DSPs HB-møde var også vigtigt, fordi der af det fremgik en ny HB. De nærmere omstændigheder, der medførte, at Storgaard pludselig afløste Lomholdt, er ukendte, men kun én kandidat var opstillet til formandsvalget, Storgaard, hvorfor han i overensstemmelse med den ved tilligere urafstemning ændrede lovparagraf 21¹⁰ var valgt uden afstemning.¹¹ Delegeretmødet i Århus 6.-7. september¹² havde vedtaget at udvide HB til ni medlemmer. På den af stemmeudvalget udsendte stemmeseddel, dateret 1.11. 1958, var opstillet otte kandidater, hvoraf ingen tidligere havde været medlem af HB, men hvoraf vi har truffet nogle i det foregående: Knud O. Bendtsen, Keld Jarlborg, Bernh. Paulsen og Poul Schleisner, hvortil kom Mogens Bloch Jensen, formand for »Kommunale Socialister«, og Svend Storgaard, søn af A. Storgaard. Resultatet af urafstemningen blev, at de fem valgtes ind i den ny HB, der overtog Breum, P.N. Pedersen og Kai Larsen fra den gamle HB.¹³ Ikke uvigtigt var det, at sekretæren Otto Poulsen grundet kritik af hans redaktion af »Socialisten« på delegeretmødet i Århus var trådt ud, han havde meldt sig ud af partiet.¹⁴

Allerede d. 23. november blev der gennem Schleisner knyttet kontakt med det konstituerende SF, hvis to repræsentanter overfor Schleisner bl.a. gjorde gældende, at DSPs »mangel på landskendte politikere og faglige ledere ... [var] en svaghed« (de to gamle arbejderpartier havde altid betragtet noget sligt som en styrke), og også overfor DSPs partidemokrati stillede SFs to forhandlingsrepræsentanter Bjarne Jensen og Morten Simonsen sig reserverede. Dog forsikrede de, at DSP på en SF-stiftelseskongres kunne blive repræsenteret efter medlemstal.¹⁵

I den følgende tid blev kontakten mellem DSP og SF uddybet. Partiforeningerne i Århus, Ålborg og Gladsaxe indledte et samarbejde med afdelinger af SF, og den københavnske DSP-forenings sekretær var helt indstillet på en overgang til SF.¹⁶

På et nyt HB-møde i DSP 10.-11. januar 1959 vedtoges det at lade medlemmerne tage stilling til en formelig opløsning af DSP. Derpå udsendtes 14. januar fra sekretariatet ved Kn. O. Bendtsen stemmesedlerne til de lokale partiforeninger til uddeling blandt medlemmerne med henblik på en ny urafstemning.¹⁷ De dupliserede stemmesedler tog i selve teksten til orde for SF, hvis »principiel-

le synspunkter ... er de samme som vort partis«, og det hed, at SF »vil komme til at hvile på et meget bredt grundlag i arbejderklassen og befolkningen«. Der kunne stemmes for 1) en opløsning af DSP eller 2) DSPs fortsatte beståen og om, hvorvidt DSPs »eventuelle overskud« (pr. 15.8.1958: ca. 980 kr.) i tilfælde af opløsning skulle tilfalde a) SFs bladfond eller b) »Frit Danmark«. Inden 22. januar skulle stemmesedlerne indsendes til stemmeudvalget ved Kn. O. Bendtsen.¹⁸

Resultatet af denne den sidste urafstemning i DSP var, at 163 af de 447 stemmeberettigede stemte for opløsning, 38 mod. Mulighed a) vedtoges.¹⁹

DSPs ledere var med ved den endelige dannelse af SF på et landsmøde 15. februar. SF erklærede her at bygge på marxismen. Aksel Larsen blev formand. Vigtigt er det, at de to maskinarbejdere Kn. O. Bendtsen, formand for partiforeningen i Glad-saxe, og Bernh. Paulsen, medlem af Helsingør byråd, blev indvalgt i SFs forretningsudvalg på ti medlemmer,²⁰ og at Poul Schleisner i juni på SFs første kongres blev indvalgt i SFs hovedbestyrelse på 25 medlemmer.²¹ A. Storgaard blev formand for SFs første lokalafdeling uden for København, i Esbjerg, og forstod også fra 1960, da han indvalgtes i Folketinget, dér at gøre SFs politik gældende.²²

Som konklusion må det hævdes, at det her behandlede forsøg på at danne et nyt socialistisk parti opfyldte et behov blandt arbejdere, intellektuelle og funktionærer. Det var et svar på de to gamle »reformistiske« partiers svagheder. DSP banede vej for SF, idet det ikke har været uden betydning for, at Aksel Larsen og andre »vovede springet«, andre havde jo for længst gjort det. Forsøget åbnede også vej for større forståelse i DKP for »særmeninger«. DSPs meget stærke betoning af det interne partidemokrati var noget positivt, udtryk for »demokrati fra neden«.

Derimod må selve opløsningen af DSPs anses for i hvert fald diskutabel. Allerede i den på SFs 2. kongres 1961 valgte HB savnedes de tre DSP-topfolk. 1964 udtrådte Storgaard under SFs hidtil værste krise.²³ Der var alligevel større forskel mellem DSP og SF, end DSPs HB havde villet indse under de to partiers »hvedebrødsdage«. SFs program - programudtalelse vedtaget på 1. kongres 6.6. 1959 - havde ganske vist lighedspunkter med DSPs; men det var mere moderat, er holdt i almindelige vendinger, savner DSP-programmets konkrete krav inkl. kravet om republik og adskillelse af stat og kirke, opstillede i lapidariske sætninger. Til og med 2. kongres var denne »uskarpe« udtalelse SFs egentlige program.²⁴ Specielt var og blev partidemokratiet det svage punkt. SF lagde ikke som DSP en næsten alt afgørende vægt på medlemsdemokratiet, tilmed begyndte bureaukratiske tendenser og en vis »persondyrkelse« at gøre sig gældende til skade for kritikken nedefra.²⁵

SF kunne således ikke helt opfylde de behov, der havde ligget til grund for dannelsen af DSP. Selv om de fleste DSP-medlemmer vel fulgte Storgaard over i SF,²⁶ gjaldt det ikke alle, og nogle søgte andre veje efter en tids forløb. Et par medlemmer genfindes 1964 i Harald Søbys »Den Danske Frikirke«, kort efter omdøbt til »Den socialistiske Kirke« og hans pinsemarcher.²⁷ Søby selv tilsluttede sig vel samme år SF. Storgaard selv havnede efter et kort intermezzo i 1964 med »Fredspolitisk Folkeparti« 1967 i Sd. Men atter andre af DSPs medlemmer har tilsluttet sig DKP eller VS, da dette parti formeredes i 1967. VS kan jo i øvrigt, hvad love og

program angår, minde lidt om DSP, skønt der også her er forskelle.²⁸ Enkelte socialister fra DSP fandt sig »til rette« i det nye idealistiske venstresocialistiske parti.

Noter

Enkelte aktive omkring DSP har reageret positivt på henvendelser fra min side. En tak skal således rettes til Palle Juul Holm, der har stillet hele sin politiske korrespondance omkring og efter DSPs start til rådighed, til Knud O. Bendtsen, der 11. 3. 1974 leverede forfatteren sit omfattende arkiv fra sin tid i DSP, til Mette Bryld for vigtige oplysninger, til Preben Kinch og Gunner Jensen for værdifulde oplysninger i breve. Jeg har overdraget det værdifulde materiale til ABA. Hele det af mig benyttede kildemateriale befinder sig - bortset fra enkelte avisartikler og et enkelt sk. - i ABA.

1. To løbesedler fra »De frie demokrater« »betalt og udsendt af en kreds af arbejdere indenfor Jernindustrien«, jvf. »Information« (fork. Inf.) 23.1.1957.
2. Inf. 7.12.1956. »Land og Folk« (fork. L & F) 7.12.1956.
3. »Politiken« (fork. Pol.) 31.1.1957.
4. Maskinskreven seddel fra »Danmarks republikanske nationalforening« fra febr. 1956, jvf. annonce fra foreningen i Inf. 15.9.1956.
5. Pol. 18.2.1957. Skrivelse fra »Den socialistiske Arbejdsgruppe« til Børge Outze 25.11.1956 (kopi), bl.a. signeret af Mette Bryld, Palle Juul Holm, Knud Millev, Jørgen Mortensen, Knud Pedersen, Kai Westerberg og Poul Møller, som alle genfindes i DSP. »Forslag til Orientering om De socialistiske Arbejdsgrupper«, 9.12.1956 (hektograferet).
6. Kn. Pedersen til ABA, 11.7.1957.
7. Se Georg Moltved: »Kommunisme i Danmark. En marxistisk-politisk analyse af Danmarks kommunistiske Parti siden besættelsen«, Kbhvn. 1953, p. 5, 16-22.
8. ib., p. 24 f., 31, 39-42, 44 f.
9. Pol. 18.2.1957.
10. Brev til Ole Stender-Petersen af 8.2. 1974 fra Gunner Jensen og egen erindring.

I

1. Ib Hetmar Petersen til pressen, 19.2.1957 (hektograferet). DSPs »Medlemsbladet« (fork. Mdlbl.) nr. 1/20.3.1957 (duplikeret).
2. »Berlingske Aftenavis« (fork. BA) 26.2.1957. »Venstre-socialisten. Organ for Danmarks socialistiske Parti« nr. 1/16.-22.3.1957. Ib Hetmar Petersen i Inf. 23.2. og i Pol. 26.2.1957.
3. Mdlbl. nr. 1. Jvf. udtalelse fra 16 medlemmer fra Storgaards gruppe i Inf. 1.3.1957.
4. Den oprindelige bestyrelse: Ib Hetmar Petersen, Egon Petersen, Palle Juul Holm, Preben Olsen, Willy Storgaard, E. Munch Nielsen, Kn. Pedersen, Henning Lyhne (meddelelse fra H. Lyhne, Kn. Pedersen, J. Mortensen, 24.2.1957 (kopi)). De fire sidste genfindes blandt 20 indkaldere af generalforsamlingen 28.2. (samtidig skrivelse (kopi)). De tre sidste genfindes i den dér valgte bestyrelse på ni medlemmer, de andre var bl.a. A. Storgaard, Rasmus Jakobsen, Mette Bryld og Thomas Berg (meddelelse fra sekretariatet, 12.3.1957 (duplikeret)). Nævnte Palle Juul Holm optoges efter nogle vanskeligheder, da han mentes for længe at have støttet Hetmar Petersen, i DSP i novbr. 1957 (H. Lyhne til P. Juul Holm, DSPs bestyrelse 10.7.1957; Kn. O. Bendtsen til samme, DSPs Kbhvns.-bestyrelse 4.11.1957).
5. De udsendte numre fra marts-april, tre rotaprint-trykte, et duplikeret (det sidste af 13.4.1957) i ABA, jvf. Knud Pedersen til ABA 11.7.1957: »Venstre-socialisten« blev ikke »udsendt af vort parti«, »Hetmar Petersens parti« og blad eksisterer ... ikke mere«. Jvf. Hetmar Petersens partis »Foreløbigt program«, 19.2.1957. Et tilnærmelsesforsøg fra hans side i marts og et initiativ i maj 1957 til forening af de to partier udgået fra »DSP« Ålborg førte intet til (Hetmar Petersen til »Kære kammerater«, 2.3.1957. »DSP«s Ålborg-afd. »Til de stridende parter«, Ålborg 13.5.1957 (kopi)).
6. De udsendte numre i ABA, det sidste var nr. 4/maj 1958.
7. »Berlingske Tidende« (fork. BM) 2.5.1957.
8. Ursula Schmiederer: Die Sozialistische Volkspartei Dänemarks..., Frankfurt a.M. 1969 (fork. Schmiederer), p. 24 f., 27 f.
9. Trykt løbeseddel udsendt efter folketingsvalget i 1957.

10. Mdlbl. 4/1.5.1957.
11. ib. 5/16.9.1957.
12. Lovforslaget blev fra DSPs første delegeretmøde 17.-18.8.1957 sendt til urafstemning efter strygning af §7, - hvilket ikke betød, at fraktioner nu var forbudt, tværtimod (Mdlbl. 8/2.9.1957). Lovudvalgets forslag (i Mdlbl. 7/30.7.1957) blev vedtaget («Love for D... s... P...» (duplikeret)).
13. Vi har et tidligere eksempel på vidtgående partidemokrati med urafstemning: Danmarks kommunistiske Arbejderparti 1922-24 (J. Olsen/B. Schoubye: Reformpolitik eller revolution, 1973, p. 96).
14. Knud Pedersen i Mdlbl. 8/2.9.1957.
15. »Danmarks socialistiske Partis delegeretmøde den 17. og 18. august 1957« (duplikeret oversigt).

II.

1. Mdlbl. 2/27.3.1957.
2. »Vor politik skal vise vej til socialismen«, 12.3.1957 (duplikeret). Mette Bryld blev 20.5.1957 erstattet af Henning Lyhne som sekretær (den i n. 15/I nævnte oversigt).
3. Dan Thalmay: »Analyse af den sovjetiske statsmagt« (hektograferet). Thalmay blev 2.4.1957 medlem af IHB i stedet for gartner Thomas Berg.
4. Indlæg i Mdlbl. 2/27.3. og 3/31.3.1957.
5. ib. 2/27.3.1957.
6. P. Breum ib. 2/27.3.
7. »Udtalelse fra Danmarks socialistiske Parti. Vor politik skal vise vej til socialismen«, 1.6.1957 (duplikeret). Jvf. allerede den på basis af den hidtidige diskussion på DSP-generalforsamlingen 2.4.1957 redigerede udtalelse (duplikeret).
8. Mdlbl. 1/20.3.1957; andre medlemmer var Knud Millech, Willy Storgaard, Th. Berg og Rs. Jakobsen udpegede af DSPs HB.
9. Mdlbl. 7/30.7.1957.
10. Poul Moth ib. 5/16.6.1957.
11. Ole Stender-Petersen ib. 6/10.7.1957.
12. Se »Oprindelsen til og udviklingen i uoverensstemmelserne mellem SUKP's ledelse og os...« af red. af »Renmin Ribao« og »Hongqi«, 6.9.1963. p.11, 14-17, 41 ff.
13. A. Kjelsø i Mdlbl. 2/febr. 1958.
14. Skrivelse fra bestyrelsen ved Knud O. Bendtsen, novbr. 1957 (duplikeret).

III.

1. Mdlbl. 8/2.9.1957. J. Mogensen i Inf. 12.8.1957.
2. Brev af 9.2.1974 fra L. Lomholdts svigersøn overlæge Vagn Grynderup til Ole St.-Petersen: L. Lomholdt afgik ved døden 9.3.1973.
3. Mdlbl. 9/10.11.1957.
4. ib. 1/januar 1958.
5. ib. 2/febr. 1958. To valgkandidat-lister fra Gladsaxe i ABA. Jvf. valgavis fra Esbjergs DSP-afdeling med billeder af samtlige DSP-kandidater i ABA.
6. Inf. 8.-9.2.1958. »Dagens Nyheder« 8.10.1957.
7. Se Fr. Dreiers skrift »Folkenes Fremtid« i Finn H. Mortensen/Johs. Nymark (ed.): Frederik Dreier. Folkenes Fremtid (Gyldendals Uglebøger). 1973, p. 13-37. P. Moths pjecer er opført under »Egentlige illegale bøger og pjecer« i Niels Alkil: Besættelsestidens Fakta, udg. af Sagførerrådet, II, 1945, p. 1351-56.
8. Tallene i parentes er fra de kommunale valg 1954 med en i øvrigt ringe valgdeltagelse.
9. De to tal i parentes er fra henh. folketingsvalget maj 1957 og kommunevalgene marts 1954.
10. BM 6.3.1958. Socialdemokratiske Noter 1957-58, p. 463, 451. BMs valgschema 5.3.1958.
11. BM 9.5.1958.

12. BM 6.3.1958.
13. BM og »BT« 5.3., BA 23.10.1958.
14. Gunner Jensen i brev af 8.2.1974 til Ole St.-P.

IV

1. Mdibl., særnummer 1.7.1957. Protokol over stiftelsesmødet 26.4.1957 ført af D. Thalmay.
2. Mdibl. 8/2.9.1957.
3. »Arbejderpolitik. Medlemsblad for Danmarks socialistiske Parti i København« nr. 1/ maj 1958 (duplikeret), det eneste udkomne nr. (Preben Kinch i brev af 8.2.1974 til Ole St.-P.).
4. Preben Kinch i nævnte brev af 8.2.1974.
5. »Arbejderpolitik« nr. 1; også Hagen Juul afgik på generalforsamlingen 23.4. Han havde novbr. 1957 afløst Breum, da denne kom i HB.
6. Se n. 4, indledn.
7. Kai Westerberg i skrivelse af 20.5.1957 (hektograferet).
8. »Arbejderpolitik« nr. 1.
9. Pr. Kinch i brevet af 8.2.1974.
10. »Arbejderpolitik« nr. 1/maj 1958. »De socialistiske demokrater« (ca. 10 medlemmer) splittedes på et vist tidspunkt i 1958, idet halvdelen af gruppen gik over til DSP (samtale med Kn. O. Bendtsen 11.3.1974). Gruppen udsendte »Lønarbejderen« (nr. 2/15.3. og nr. 3/1.4.1958 i ABA) (duplikeret). Medlemsliste fra »Københavns kommunale lønmodtagere«, 26.8.1958 (håndskrevet).
11. Maskinskreven liste over »Medlemmer af Danmarks socialistiske Parti - Københavns Partiforening afskrevet 22.5.1958« med vigtige notiser på bagsiderne af s. 1 og 3. Hartvig er den senere kendte redaktør af det stærkt højreorienterede blad »Reflex«, der udkom 1969. Jvf. også brev fra Kn. Pedersen til Otto Poulsen om Hetmar Petersen og Kai Westerbergs forbindelse med Atterdagsbevægelsen, 17.1. 1958.
12. I sit brev af 8.2. 1974.
13. Brev af 24.1. 1974 til Ole St.-P.
14. Pr. Kinchs brev af 8.2. 1974.
15. Schmiederer skriver på s. 42, at DSP »war in den knapp zwei Jahren ihres Bestehens geprägt von persönlichen Konflikten und Gruppenzwisten: Strukturmerkmale einer Partei, die ohne breite Basis, ohne klare gemeinsame Programmatik durch Zusammenschluss kleiner isolierter Gruppen und gutwilliger Einzehler entstanden war.« Men slige »kendetegn« har ej heller været ukendte for partier med »bred basis, ... fælles programmatik«. At DSP skulle være opstået af »små isolerede grupper«, argumenterer Jørgen Mortensen mod i Inf. 12.8.1957.
16. Maskinskreven liste over »VsUs møder«.
17. Duplikeret materiale i ABA.
18. Jvf. det af Kai Westerberg redigerede »Andels-socialisten« nr. 1/nov. 1957 med uddrag af Wl. Gomulkas maj-tale.
19. Duplikeret program i ABA.
20. »Socialisten. Frihed - Lighed - Broderskab. Partiblads for Danmarks Socialistiske Parti« nr. 2/1.10.1958 (trykt).
21. Signeret Kjeld Jarlborg og Poul Moth.
22. Signeret Kjeld R. Møller og Poul Moth.
23. »Socialisten« nr. 4/1.12.1958. DSPs Københavnsafdeling til bladudvalget, 2.11. 1958 (duplikeret).
24. Sekretæren [Poul Moth] til medlemmerne, [decbr. 1958] (duplikeret).
25. 4 numre i ABA, findes ikke i Det kgl. Bibliotek, givetvis fordi bladet ikke er forsynet med bogtrykker-angivelse. Et nr. 5 af »Socialisten« lå klar i trykken, men udsendtes ikke (sekretariatet til partiforeningerne, Herlev 11.1.1959 (kopi)).
26. Maskinskreven liste over »VsU - møder« med »Store begivenheder i VsU«. Mette Bryld og

Arne Herløv Petersen fra VsU var i forvejen medlemmer af DSP, ja indvalgte i juni i bestyrelsen (»VsU-kartotek« (maskinskrivet)).

27. »Socialisten« nr. 1/1.9.1958.

V.

1. Schmiederer p. 38.
2. L & F, 1. - 3.11.1958.
3. Schmiederer, p. 41. f.
4. L & F 16.11.1958.
5. Schmiederers udtryk p. 39 f.
6. Løbesedlen »Til Københavns Arbejdere« (trykt).
7. L & F 23.11.1958.
8. »Socialisten« 4/1.12.1958. Udtalelsen blev redigeret af Breum, Bernh. Paulsen, Bloch Jensen og Schleisner (Sekretariatet til HB og partiforeningerne, Herlev 8.12.1958).
9. Sekretariatet til HB og partiforeningerne 8.12.1958.
10. »Socialisten« 3/1.11.1958. Ordlyden af de ændrede §§ 9, 13, 15, 21 og 32 i skrivelse fra stemmeudvalget, udat. [omkring 1.10.1958] (duplikeret), jvf. også stemmeseddel til urafstemningen om denne lovændring (duplikeret) og valgtallene derfra (håndskrevet).
11. Stemmeseddel fra stemmeudvalget, 1.11.1958, benyttet (i Berlingske red.- arkiv).
12. Jvf. »Socialisten« 2/1.10.1958.
13. Nævnte stemmeseddel, »Socialisten« 4/1.12.1958.
14. Sekretariatet til HB og partiforeningerne, Herlev 8.12. 1958. »Protokol over Danmarks Socialistiske Partis hovedbestyrelsesmøder« ført af P. Breum.
15. P. B.[reum] i »Socialisten« 4/1.12.1958. Navnene på DSPs to forhandlingsrepræsentanter: venlig oplysning fra Kn. O. Bendtsen i samtale med mig 11.3.1974. Jvf. Kn. O. Bendtsen til Morten Simonsen og Bjarne Jensen, Herlev 24.11.1958 (kopi).
16. Sekretæren [Poul Moth] til medlemmerne i Københavns partiforening, [dechr. 1958] (duplikeret).
17. Sekretariatet v. Kn. O. Bendtsen til partiforeningerne, Herlev 11.1. 1959.
18. Stemmeseddel, dateret Herlev 14.1. 1959 (duplikeret). »Protokol over Danmarks Socialistiske Partis hovedbestyrelsesmøder«.
19. Sekretariatet til partiforeningerne, Herlev 26.1. 1959.
20. BM 16.2.1959.
21. Socialdemokratiske Noter 1958-59, p. 741.
22. BM 17.11.1960. Inf. 26.-27.11.1960.
23. L & F 30.10.1961. BM og »BT« 28.3.1964.
24. i »Socialistisk Folkepartis program og politik - hvad vi vil« [1961].
25. Schmiederers kritik af SF, p. 71, 77 f., 119 ff., 172.
26. Jvf. sekretæren [Poul Moth] til medlemmerne, [dechr. 1958].
27. Ole Grünbaum: Mord i kirken, 1971, p. 170-76.
28. VS' program, præget af »leninisternes« fraktion, vedtaget på 4. kongres i dechr. 1971 (i »VS-bulletin« 4.3.1972) kan meget minde om DSPs københavnske partiforenings udkast, hvad angår analysen af kapitalismen, kritikken af de »reformistiske partier« og betoningen af »arbejderklassens revolutionære diktatur« som overgangsformation, men DSP-udkastet har (revolutionære) konkrete enkeltkrav som VS-programmet savner (det har end ikke et eksplicit krav om republik, skønt VS vel næppe er royalistisk), DSP-udkastet er ej heller så teoretiserende som VS-programmet, og til forskel fra det forkaster dette fuldstændig muligheden for en fredelig overgang til socialismen. Forskellen mellem DSPs endelige program og VS' er endnu mere udtalt, både hvad angår VS' »leninistiske« program og det nu gældende program, vedtaget på 5. kongres dechr. 1972 (»Program for Venstresocialisterne«). Dog - ønsket er det samme i dag som for 16 år siden. Hvad partilovene angår, så åbner også VS' love (i »VS-bulletin« 113/18.1.1974, jvf. lignende lovforslag fra 1971 ib. løvsblad VA nr. 1. [1971]) mulighed for urafstemning, men kun en vis mulighed, HB vælges på kongressen, og VS lægger så lidt som noget andet parti en så alt afgørende vægt på medlemsdemokratiet, som DSP gjorde.

Dänemarks Sozialistische Partei - ein Versuch

Hervorgegangen aus der Unruhe in und um die Kommunistische Partei Dänemarks (DKP) über die Ereignisse in Ungarn 1956 entstand im Februar 1957 Dänemarks Sozialistische Partei (DSP). Die Geburt war schwer und der Anfang war von scharfen Auseinandersetzungen zwischen zwei Gruppen gekennzeichnet, von der die eine (um den ursprünglichen Initiator Ib Hetmar Petersen) wünschte, dass die DSP an der Folketingswahl am 14. Mai 1957 teilnehmen sollte, während die andre (um das ausgetreten DKP-Mitglied, den Esbjerg Stadtverordneten, Lokomotivführer A. Storgaard) nicht die Arbeiterstimmen durch eine (verfrühte) Wahlteilnahme spalten wollte. Es gab anfänglich sogar zwei DSP's, aber es war die letztgenannte Gruppe, die sich durchsetzte und in den nächsten Jahren die DSP vertrat, während die erstere, nachdem sie einige kleinere Zeitungsversuche hinter sich hatte, bald ihre Parteiarbeit einstellte.

Die überwältigende Mehrheit der DSP-Mitglieder waren gewerkschaftlich organisierte Arbeiter, aber auch viele Intellektuelle und Studenten wie Hausfrauen schlossen sich der neuen Partei an, die sich sofort von den beiden bestehenden Arbeiterparteien abgrenzte. Viele ausgeschlossene und ausgetretene DKP-Mitglieder traten der DSP bei (die Hetmar Petersen Gruppe warf in ihren Schriften der »siegenden« DSP vor, dass sie ein Opfer »kommunistischer Infiltration« sei); aber auch frühere Sozialdemokraten, unzufrieden mit dem Reformismus und der militärfreundlichen Haltung der Sozialdemokratie, traten der neuen stark anti-militaristischen DSP bei, so war der Landesvorsitzende (vom 20. Sept. 1957 bis zum 22. Nov. 1958), Schulinspektor L. Lomholdt aus Kolding, früherer aktiver Sozialdemokrat und hatte diese Partei 10 Jahre lang im Stadtrat von Fredericia vertreten. Die meisten DSP-Mitglieder kamen so aus Parteien, in denen die innere Parteidemokratie einen schweren Stand gehabt hatte, und gerade deshalb legten die Satzungen der DSP ein sehr starkes Gewicht auf die Sicherung der Mitgliederdemokratie (Fraktionen waren erlaubt, und alle entscheidenden Beschlüsse, die Wahl des Vorstands und des Vorsitzenden sollten durch geheime, schriftliche Urabstimmungen entschieden werden).

Dies war eine Stärke aber auch eine Schwäche, so wurde die besonders aktive Kopenhagener Abteilung (Ortsgruppe) der DSP im Sommer 1958 von äusserst heftigen, »ungesunden« Fraktionskämpfen betroffen.

Die ideologischen Auseinandersetzungen in der DSP fielen nur zum Teil mit diesen Fraktionskämpfen zusammen. Schon vom Anfang der DSP an diskutierten »reformistische« intensiv mit mehr revolutionär-marxistischen Kräften. Die letzteren siegten, so dass die DSP sich radikalisierte, ihre Erklärungen wurden radikaler, revolutionärer.

Die DSP nahm an den kommunalen Wahlen am 4. März 1958 in mehreren Städten teil. In Kopenhagen bekam die DSP 3.109 Stimmen (0,9%), insgesamt

6.067 Stimmen (0,3%). In Esbjerg wurde A. Storgaard gewählt und in Helsingør ebenfalls ein Kandidat.

Nach der Wahl wurde die Kopenhagener Ortsgruppe von den genannten Fraktionskämpfen geprägt. Der Kopenhagener Vorstand war danach bis zur Auflösung der DSP trotzistisch geprägt. Auch das am 8. Juni 1958 in Fredericia angenommene, auf der Grundlage von mehreren Entwürfen erarbeitete, Parteiprogramm, das u.a. die Sozialisierung der Produktionsmittel umfasste, war stark vom Sekretär der Kopenhagener Ortsgruppe Poul Moth und dessen trotzkistischem Programm entworfen geprägt.

Als die Sozialistische Volkspartei (SF) um den eben ausgeschlossenen langjährigen DKP-Vorsitzenden Aksel Larsen entstand, nahm die DSP sofort Kontakt auf mit dieser neuen sozialistischen Parteiformation, die in vielem angeblich der DSP ähnelte. Der Vorstand der DSP beschloss sogar die DSP zugunsten der SF aufzulösen. Bei der darauf folgende Urabstimmung im Januar 1959 beschlossen 81% der jetzt ca. 1.000 DSP-Mitglieder die DSP aufzulösen (zugunsten des individuellen Eintritts in die SF). Einzelne führende Persönlichkeiten der DSP wurden in die ersten Vorstände der SF gewählt, was natürlich war, da die DSP der SF sozusagen den Weg bereitet hatte, ihr Vorläufer war.

Der Versuch eine neue sozialistische Partei zu gründen erfüllte tatsächlich ein Bedürfnis unter Arbeitern und anderen, die in der dänischen Politik heimatlos geworden waren. Sie war eine Antwort auf die Schwäche der beiden alten Arbeiterparteien. Die starke Betonung der internen Parteidemokratie in der DSP war etwas positives, Ausdruck einer »Demokratie von unten«. Dagegen muss die Auflösung der DSP mindestens als diskutabel angesehen werden. Die DSP-Mitglieder, die in den ersten Vorständen der SF vertreten waren, verschwanden ab 1961; 1964 trat A. Storgaard in der bis dahin schwersten Krise der SF aus der Partei aus. Der Unterschied zwischen SF und DSP war trotz allem grösser als der DSP-Vorstand zu sehen gewünscht hatte. Das Programm der SF war moderater als das der DSP, die SF legte nicht ganz das selbe Gewicht auf die Mitgliederdemokratie wie die DSP. Die SF konnte so nicht ganz die Bedürfnisse erfüllen, die der Gründung der DSP zu Grunde gelegen hatten.

Ole Stender-Petersen